

KORAK NAPRIJED

Jakša Ravlić

Kod nas se već desetljećima »savjetuje«, kako ćemo očuvati čistoću jezika, pa smo imali Rožičeve »Barbarizme«, Andrićev »Branič jezika hrvatskoga«, Maretićev »Jezični savjetnik«; u svakom izdanju Boranićeva Pravopisa preporučivale se pravilnije riječi, odnosno ukazivalo se na manje pravilne, i t. d. U prvom broju časopisa za kulturu hrvatskoga književnog jezika »Jezik« za god. 1953./1954., kao i u brojevima prije toga, neumorno se raspravljalo i savjetovalo o pitanju upotrebe tuđih riječi u našem književnom jeziku i o pravilnosti pojedinih riječi. Tko je to čitao, mogao je naći korisnih savjeta, iako se sa svime nije morao složiti. Međutim, kod nas je te savjete primao i njih se držao samo gdjekoji naš čovjek (književnik, naučni i javni radnik, i t. d.), dok je šira javnost (naši činovnici, nastavnici, naše novinstvo i t. d.) prelazila šutke i bez zanimanja za ta pitanja, kao da se ne radi o našem svakidašnjem jeziku sporazumijevanja, prema kome se poznaje — što bi Šenoa rekao — da si svoj, nego kao da se radilo o nekom hotentotskom (bez uvrede!) dijalektu.

Po mome skromnome mišljenju, ne bi trebalo tjerati iz našega jezika sve one tuđe riječi, koje su se više ili manje udomaćile, jer ih trebamo, kako je to u prošlom broju »Jezika« obrazložio prof. Jonke u svome uvodnom članku, ali nije u interesu časti nas samih, a po tome i našega jezika, da bez razmišljanja i ikakva rasuđivanja uzimamo i danomice upotrebljavamo, a što je najgore, stavljamo u natpise i javno izvikujemo i takve tuđe riječi, koje svjedoče o našem siromaštvu duha (ne jezika!), kad za to imamo svojih rođenih riječi i imena. O tome bi trebalo jedamput povesti ozbiljan razgovor i zabraniti bilo kome da »obogaćuje« naš jezik tuđim riječima, nakaradama i sličnim, koje odaju, ne prijeku potrebu da neku riječ uzmemo zato, što je nemamo, već zbog toga, što se nekome čini, možda »finije«, »kulturnije«, da upotrebi tuđu mjesto svoje, ne imajući pri tome nikakva kriterija.

O tome treba progovoriti baš u času, kad svaki takav znak naši prijatelji i neprijatelji tumače kao primitivizam, kulturnu zaostalost, a neki mogu čak na njima graditi i svoje imperijalističke zahtjeve, a toga nam svega ne treba!

Ovdje bih se htio osvrnuti na neke riječi i imena, koja su u najnovije vrijeme ušla, pa ih treba što prije istisnuti, jer nam ne služe na čast.

Što će nam na pr. riječi *miting*, *servis* (posebno i u sklopu drugih: »Bicikl-servis«, »Radio-servis«, i t. d.), *bulletin* (ime časopisa na hrvatskom ili srpskom jeziku!), i t. d., kad imamo svoju krasnu

riječ z b o r (zborište, zborovanje, zboriti), u s l u g a, i z v j e š t a j (vjesnik), i t. d.? Zar nam to treba da pokažemo »bogatstvo« svog jezika? Nije bilo dosta uzeti »miting«, već smo napravili i glagol »mitingovati«, pa čak i glagolsku imenicu »mitingovanje«, kao da uistinu ne možemo bez te tude i posve nepotrebne riječi! Ona je to opasnija, što je osvojila mnoge naše neuke ljude, a nažalost i neke naše redakcije i radio-stanice, koje bi trebale da budu škola dobra jezika!

U drugu skupinu mogli bismo ubrojiti pošast latinskih imena za naše tvornice i poduzeća, pa tako imamo: D a n u b i u s, S e g e s t i c a, G e t a l d u s (bit će sigurno to naš G e t a l d i ć, kojega Talijani svojataju kao Ghetaldija, a »mi« ga donosimo kao Rimljanina ili barem — da bude »učeniji« — kao humanista), T e m p o, U n i o n, U n i t a s, zatim nogometni klub S e g e s t a, i t. d. Komu trebaju ova »zvučna« imena, koja za 90 posto našega svijeta ne znače ništa, a u svijetu pokazuju naše siromaštvo i ovisnost o tudemu, kod tolikih naših lijepih imena planina, rijeka, gora, naših junaka i t. d. Ovo je plod megalomansko-imitatorske duše onih pojedinaca, koji takva imena nadijevaju našim tvornicama, poduzećima i klubovima, što je sve daleko od naših gledanja, pa i od naših tvornica, koje je stvorio narod u svom najjačem napinjanju, da iz zaostale zemlje stvori industrijski naprednu i nezavisnu zemlju. Zar neke drugove u tim tvornicama, i drugdje — koji sigurno nisu zlo željeli — ne mogu da pouče dosadašnji imperijalistički naleti naših bijesnih susjeda, koji se ni poslije nedavne lekcije za vrijeme Drugoga svjetskog rata u našoj zemlji ne odriču ne samo Trsta, Zone A STT, nego ni Istre, Rijeke, Dalmacije? Ja mislim, da u Beču ili u Austriji općenito nema naziva »Vindobona«, a u Engleskoj da se ništa ne zove »Londinium«. Ukoliko i ima, to je njihova stvar, jer Italija ne traži (barem sada!) Beč, zato što je nekada Rimsko carstvo dopiralo do Beča, kao što još ne traže ni London, zato što su i tamo nekada bili Rimljani. Sigurno po Italiji nigdje nema nikakva našega imena, izuzevši sa prozirnrom, imperijalističkom tendencijom, kao što postoje ulice »via Dalmazia«, i sl., da iredenta »ne zaboravi« Dalmaciju, a u Veneciji će možda još postojati »Riva dei Schiavoni!«, pogrdan izraz za nas, i tome slično.

A kod nas? U doba, kad smo se oslobodili i stranog i domaćeg kapitala, koji nam je naturivao neke »Danubiuse«, samo da ne bude naše; kad živimo i radimo u duhu lozinke »tude ne ćemo, a svoje ne damo!«; kad izgrađujemo ljude da budu svijesni svoje vrijednosti, ne ponizujući nikoga; kad rješanjem nacionalnog pitanja u svojoj kući želimo, da se i s našim svijetom u drugim državama postupa onako, kao što mi postupamo s našim nacionalnim manjinama; kad smo odlučni u branjenju svake stope svog narodnog zemljišta, onda je zbilja na našu štetu i sramotu, da tako nepolitički mislimo. Daleko od svakog bolesnog domoljublja, mi moramo paziti čak i na

sitnice, jer kako vidimo, neprijatelj je — i pored svih lekcija od 1866., pa u Prvom i Drugom svjetskom ratu — sve drskiji, pa će nastojati, da se hvata svake naše pogreške.

Treću skupinu riječi čine one — da se najblaže izrazim — nezgrapne kovanice, koje ne znače ništa. Nekad su se one upotrebljavale samo za brzojave, što se je možda moglo trpjeti. Prva borba za uništenje tih nakarada vodila se prije 6—7 godina, pa je borba prestala, ali one nisu nestale, a trebalo bi ih svakako iskorijeniti. Ja ću ih spomenuti samo nekoliko: »Bojorad«, »Brzovaga«, »Centrotekstil«, »Gramat«, »Granap«, »Mesopromet«, »Ozeha« »Stokopromet«, »Vino-Kop«, »Vinoplod« i t. d. Poznata je istina, da naš jezik ne trpi takvih složenica, protivno njemačkome ili kojemu drugom jeziku, koji to podnosi, pa čemu time kvariti ukus naših ljudi, a naročito omladine, koja će sutra u tim »zagonetkama« poći dalje, pa će nam trebati rječnik, da se sami snađemo u toj šumi rugoba. Ponavljam: sve to možemo reći — i što je važno, da se dobro razumijemo! — u duhu našega jezika!

I, na kraju, da kažem još nešto. U svojim domovima, u kojima bismo morali biti s v o j i, još smo daleko od toga, da se ne ponizujemo upotrebom tuđih riječi, izraza, za najosnovnije potrebe. Ne ću ovdje redati sve riječi, bez kojih možemo i moramo biti, jer imamo narodnih, koje to isto znače. Na našim ulicama, govoreći tobože svojim jezikom, govorimo nekom makaronskom mješavinom — kako smo i iz ovog kratkog izlaganja dosad mogli vidjeti — nekoliko jezika, koji nas podsjećaju samo na ekonomsku i političku podčinjenost u našoj prošlosti. Time omalovažamo sami sebe i svoj narod, koji to nije zaslužio. Zbog čega? Komu to služi? Nama svakako na sramotu, prijateljima za ironičan posmijeh, a neprijateljima da nas prikazuju u što rdavijem svijetlu.

Zbog svega toga predlažem, prethodno ne razgovaravši ni s kime, da prestanemo platonskim savjetima, već da zasučemo rukave i da se bacimo u borbu protiv ovih i drugih zala u vezi s unapređenjem materinske riječi, pa ćemo, vjerujem, aktivnom borbom poći korak naprijed!

Hrvatsko filološko društvo u Zagrebu skup je naših najboljih stručnjaka, pa je odličan forum da u pitanjima jezika preuzme neke akcije, koje nisu samo filološke ili lingvističke, već i političke naravi, kao što smo gore vidjeli. Hrvatsko filološko društvo u Zagrebu trebalo bi — po mome mišljenju — da uspostavi vezu s Glavnim odborom Socijalističkog saveza radnog naroda NR Hrvatske i da dade SSRN jednu svoju komisiju, koja bi upravljala tim poslom u sklopu te naše društvene i političke organizacije. U komisiju Hrvatskog filološkog društva dao bi SSRN nekoliko svojih ljudi, te bi ova zajednička komisija sačinjavala, da tako kažem, *Središnju komisiju za materinsku riječ*.

Dužnosti bi te komisije bile: da nadzire i upućuje, i, naravno, da autoritetom svojim i te naše narodne organizacije u vjeri odnosne činioce, skupove i pojedince, da se podvrgnu savjetu i presudi te komisije.

Prema tome, *dužnosti bi Središnje komisije bile:*

a) pregledavanje novina, časopisa i drugih izdanja s jezične strane (jednom sedmično) i na osnovu stvarne građe davanje uputa komisijama po pojedinim gradovima (koje bi trebalo osnovati);

b) pomaganje ovim, neslužbenim putem, srednjoj školi, da svi nastavnici budu zainteresirani za pitanja jezika, tako da se ne dogodi, da nastavnici matematike, fizike, kemije, povijesti i sl. predmeta propuštaju ma kakvo izražavanje daka, već da svi nastavnici kao jedan popravljaju učenike, da usvoje pravilno i jasno izražavanje. To bi se dalo postići na više načina, u što sada ne ulazim;

c) postići pristanak Narodnih odbora, da se u pitanjima davanja imena tvornicama, područnim ustanovama, radionicama i dr. obraćaju komisijama svoga grada za savjet, nakon čega bi Narodni odbori davali odobrenje;

d) izradivanje načelnih smjernica komisijama u gradovima za odobravanje naslova u svezi s toč. c);

e) pokretanje jezičnih pitanja i održavanje predavanja po osnovnim organizacijama SSRN, na radiju, u novinama (zabavno, ne ulaziti u sitnice);

f) povremeno kontrolirati jezik i državnih ureda;

g) časopis »Jezik« bi o svemu tome življe raspravljao, pa bi bila dužnost Savjetâ za prosvjetu i kulturu NO-â u gradovima, da ga i sami prate i da se utvrđenih pravila drže.

Zadaci bi Gradskih komisija izvicali iz iznijetih zadataka Središnje komisije tako, da Gradske komisije u prikladnom obliku izvršavaju zadatke pod a), b), e) i f), a isto tako da s novinarima i lektorima časopisa održavaju sastanke i da ih tom prilikom upoznaju s pogreškama, koje se pojavljuju u njihovim izdanjima. Ukoliko bi se s te strane pokazalo slabo zanimanje, pa čak možda i izbjegavanje da se pokore uvjeravanju Gradskih komisija, časopis bi »Jezik« bio dužan da javno iznese takove slučajeve, a ne vjerujem, da bi ikakav odgovorni forum za neke novine ili časopis podupro takav odnos prema jeziku kao najvažnijem sredstvu sporazumijevanja i jednom od vidnih obilježja nacije, kojim se mi možemo i moramo ponositi, jer su na njemu — pored ostaloga — ostvareni oni umjetnički biseri, kojima se sav kulturni svijet divi — naša narodna pjesma!

Naravno da je ovaj prijedlog zamišljen kao privatna inicijativa, da narod sam brani svoj jezik od nagrđivanja. Zato će školske vlasti, koliko središnje, toliko i mjesne, trebati sa svoje strane nastaviti dalju borbu za

što ljepšu materinsku riječ, a ova bi inicijativa pomogla i dopunila tu borbu.

Ova bi inicijativa morala zaoštriti tu borbu, da ona postane *pokret*, trajan pokret ne samo filologa i ljubitelja narodnoga jezika, već većine naroda, koji će stati na stražu i čistiti svoj govor od svega tuđega, a naročito od »Danubiusa«, »Segestica«, »mitinga«, »servisa«, jer to umanjuje i narodni ponos, a mi ga želimo u pravoj mjeri gojiti, jer gubljenjem narodnog ponosa nestaje i čovječji, a tad je s takvim individuima svršeno.

Nabacujem ovu organizaciju posla za čuvanje ljepote i individualiteta materinske riječi uvjeren, da jedamput moramo početi organiziranijom privatnom inicijativom u tome smislu, *ne ograničavajući napredak jezika*, ali zato *boreći se svim dopuštenim sredstvima protiv njegovu unakaživanja*.

Ne mislim, da je ovo jedini put da se dode do cilja; sâm bih mogao navesti njih nekoliko, pa zato i ne držim, da je ova shema »jedino spasa-vajuća«. Mnogi nas putovi vode istom cilju; ali ovdje je, po mom mišljenju, važnije to, da jednom podemo na široj osnovi u borbu i po mogućnosti da odaberemo najkraći i najuspješniji put, pa ćemo sigurno učiniti i *krupniji korak naprijed* promjenom dosadašnjeg načina rada na tom polju.

ZA PRAKTIČNU PODELU REČI NA SLOGOVE

Ilija Mamuzić

Analizujemo li sadržajnu stranu Belićevih paragrafa o podeli reči na slogove, videćemo da će »hod po mukama« naše nastave i naše šire kulturne prakse pisanja i štampanja biti sada, prilikom primene novog pravopisa, još veći, iz prostog razloga što najnovija Belićeva podela iziskuje, tako da kažemo, potpuno stručna, prava specijalistička snalaženja u srpsko-hrvatskom glasovnom sistemu. Da bismo, naime, tu najnoviju podelu primenili kako valja, treba da umemo razlikovati: samoglasnike i suglasnike, pa od poslednjih — »strujne«, »piskave«, »šuštave«, »praskave«, »glasnike« (čak podeljene u dve vrste) itd. Takvom podelom malo će se ko moći pravilno služiti: toliko komplikovana, ona će zbuniti — što rekao profesor Barac — i same stručnjake.

Znajući za velike muke već oko ranijih Belićevih podela i predviđajući sada još znatno veće, i ne samo muke nego i gubitak i vremena i truda, koliko u nastavi (među hiljadama nastavnika i učenika) toliko i u štamparstvu (među hiljadama redaktora, korektora i štamparskih radnika) — pisac ovih redova je pokušao da nađe jednu podelu koja bi u isto vreme i znatno rasteretila našu nastavu i bila lako primenljiva u našoj sve obuhvatnijoj praksi pismenog izražavanja.